

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
"ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ"

МОВНА ОСОБИСТІТЬ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Острог
Видавництво Національного університету
«Острозька академія»
2021

УДК 81:378
ББК 81
М 74

*Надруковано за ухвалою вченої ради
Національного університету «Острозька академія»
(протокол № 11 від 29 квітня 2021 року)*

Рецензенти:

Омельчук Сергій Аркадійович, доктор педагогічних наук, професор, перший проректор Херсонського державного університету, заслужений діяч науки і техніки України;

Жуковський Василь Миколайович, доктор педагогічних наук, професор кафедри англійської мови і літератури Національного університету «Острозька академія».

М 74   Мовна особистість в освітньому просторі: монографія / за заг. ред. І. Д. Пасічника; редкол. О. А. Вісич, Х. М. Карповець, З. В. Столяр. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. 270 с.

ISBN 978-617-8041-02-1

DOI 10.25264/978-617-8041-02-1

У монографії вміщено наукові розвідки лінгводидактів, мовознавців, літературознавців, у яких висвітлено актуальні питання професійної підготовки майбутніх філологів. Автори зосереджують увагу на специфіці формування мовної особистості в закладах різних рівнів, утіленні компетентнісної парадигми філологічної освіти, лексико-семантичних та граматичних особливостях української мови в сучасному науково-педагогічному дискурсі; досліджують комунікативний вимір функціонування української мови; аналізують моделі літературної комунікації в художньому тексті.

Філологам нинішнім і майбутнім, а також усім, кому не байдуже питання розвитку, функціонування та навчання державної мови.

**УДК 81:378
ББК 81**

Матеріали опубліковано в авторській редакції.

© Автори, 2021
© Національний університет
«Острозька академія», 2021

*Докторові педагогічних наук,
професору, академіку АНВШ України,
заслуженому працівнику освіти України
Хом'яку Іванові Миколайовичу,
невтомному Вчителеві,
мовнику з душею літератора
з нагоди славного ювілею*

ЗМІСТ

ОСТРОЗЬКА ТРАЄКТОРІЯ РУХУ (замість передслова) 7

Розділ 1

Слово про Педагога, Науковця, Порадника, Наставника, Учителя...

ЖИТТЄПИС ЮВІЛЯРА	10
ІМ'Я У ВИДАННЯХ (публікації про І. М. Хом'яка)	19
БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК НАУКОВИХ, НАУКОВО- МЕТОДИЧНИХ І ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ПРАЦЬ ДОКТОРА ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОРА ХОМ'ЯКА ІВАНА МИКОЛАЙОВИЧА за 1984–2020 рр.	21
СВЯТКОВО-СПОГАДНЕ: СПОГАДИ, ВІТАННЯ Й ПОБАЖАННЯ З НАГОДИ СЛАВНОГО ЮВІЛЕЮ	44

Розділ 2

Професійна підготовка майбутнього філолога: лінгводидактичний, мовознавчий та літературознавчий аспекти

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ВИМІР ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

Голуб Н. Б.

КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ
ОСВІТИ (*бар'єри і механізми впровадження*) 66

Горошкіна О. М.

МЕТОДИ І ПРИЙОМИ НАВЧАННЯ ОРФОГРАФІЇ
НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ:
КОМПЕТЕНТІСНИЙ ВИМІР .....

Кучеренко І. А., Мамчур Л. І.

КЛЮЧОВІ ПІРИТЕТИ СУЧАСНОЇ МОВНОЇ ОСВІТИ 87

Нікітіна А. В. ПРОСОДИКА ЯК СТРУКТУРНИЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ- СЛОВЕСНИКІВ	98
Антончук О. М. РОЛЬ СЛОВНИКІВ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА	110
Вітюк В. В. ПРОФЕСІОГРАМА ФОРМУВАННЯ ПРАВОПИСНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	118
Деркач Л. М. ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНО-МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА	128
Дружененко Р. С. ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНТЕРНЕТНОГО ДИСКУРСУ В ПРОГРАМУ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ	135
Карповець Х. М. ПРАВОПИСНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ЛІНГВОДИДАКТИЧНА КАТЕГОРІЯ: АНАЛІЗ ДЕФІНІЦІЇ	143
Костолович Т. В., Шевчук Т. Б. ЛЕКСИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПРОВІДНИЙ ДЕТЕРМІНАНТ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ	150
Скрипник Н. І. ЗМІСТ КОНСТРУКТУ «КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЕВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ» У ЛІНГВОДИДАКТИЦІ	158
ЛІНГВОМЕТОДИЧНІ Й МОВНО-ЛІТЕРАТУРНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ	
Пентиліук М. І. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ	171

Груба Т. Л. МОДЕЛІ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ: ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ	184
Вісич О. А. НОВА ВІХА В ІСТОРІЇ ВИДАНЬ ПОВНОГО ЗІБРАННЯ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ	197
Дроздова І. П. МЕТОДИ І ПРИЙОМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МОВНИХ ЗНАНЬ І МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ ТА ОРФОГРАФІЧНО ПРАВИЛЬНОГО ПИСЬМА СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ	201
Кучерук О. А. ЛІНГВОМЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ З ВИКОРИСТАННЯМ ЗАСОБІВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	213
Златів Л. М. ПРОБЛЕМА ОПТИМІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-СЛОВЕСНИКІВ	223
Максимчук В. В. MOODLE ЯК ЗАСІБ АВТОМАТИЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ МОРФОЛОГІЙНОГО РОЗБОРУ	232
Столяр З. В. СПІЛКУВАЛЬНИЙ ЕТИКЕТ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОГО МІКРОКЛІМАТУ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	243
Шульжук Н. В. ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ	252
Рабчук І. Ю. АКСІОЛОГІЧНА ФУНКЦІЯ АПОЗИТИВНОЇ СИНТАКСЕМИ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ	263
ПІСЛЯСЛОВО	267

Антончук О. М.,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри стилістики та культури української мови

Рівненського державного гуманітарного університету

РОЛЬ СЛОВНИКІВ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА

Розробка концептуальних ідей професійної підготовки здобувачів вищої освіти належить А. Алексюку, Є. Барбіній, С. Гончаренку, Н. Ничкало, П. Підкасистому та ін. Питання методичної підготовки українського філолога розглянуто у працях О. Біляєва, І. Хом'яка, Н. Волошиної, С. Жили, Л. Мацько, Л. Мірошніченко, А. Нікітіної, Н. Остапенко, Л. Паламар, Є. Пасічника, М. Пентилюк, О. Семенов, Т. Симоненко, Б. Степанишина, З. Столяр, Л. Струганець, Г. Токмань та ін.

Ми поставили за мету проаналізувати дослідницьку роботу зі словниками під час вивчення дисципліни «Культура українського фахового мовлення», що сприяє професійній підготовці українського філолога.

Культура мовлення – це духовне обличчя людини. Знання норм літературної мови принесуть плоди за умови їх грамотного повсякденного використання в документації, фаховому спілкуванні, побутовому мовленні.

Християнство наголошує на онтологічній перспективі вербальної комунікації, що особливо актуально в умовах постійного матеріального й інформаційного споживацтва. Слово є не лише носієм лексичного і граматичного значення, а й передбачає духовну відповідальність як за його вживання, так і за мовчання.

Постійне перебування у віртуальному світі нівелює звичку безпосереднього живого спілкування, хоча студенти постійно нарікають на нестачу його навіть під час навчального проце-

су. Акцентуємо увагу на відповідальності за кожне вимовлене слово. Святитель Феофан Затворник пише: «Промовляючи, ти народжуєш слово. Ти вимовив слово, і воно ніколи вже не помре, але буде жити до Страшного Суду. Воно стане з тобою на Страшному Суді і буде за тебе чи проти тебе».

На часі проблема підготовки вчителя української мови і літератури «в єдності професійно компетентного фахівця-дослідника і культуромовної особистості, у якого сформовані мотиваційна, інформаційна, операційна готовність до творчої педагогічної, наукової та самоосвітньої діяльності» [4, с. 8].

Метою вивчення дисципліни «Культура українського фахового мовлення» є підготувати фахівців, які добре володіють державною мовою і здатні грамотно застосовувати її до потреб фахового спілкування. Відповідно до мети запропоновано завдання: навчити вести письмове та усне ділове мовлення відповідно до фаху; вільно володіти термінологією своєї спеціальності; допомогти студентам засвоїти основи культури мовлення як важливого чинника інтелектуального і професійного рівня майбутнього державного службовця, працівника освітньої галузі.

У словнику-довіднику з методики викладання української мови (І. Кочан, Н. Захлюпана) культура мовлення передбачає «володіння нормами усного і писемного мовлення, а також вміння користуватися виражальними засобами мови з метою висловлювання та спілкування» [2, с. 147].

О. Семенов описала портрет сучасного вчителя-словесника [4, с. 7] як людини культури і педагога-творця, котрий усвідомив свої національні корені й шанує виховні цінності інших народів, уміє розпізнати, випестувати в кожному учневі його неповторно індивідуальний талант, захопити живим, емоційним, пристрасним словом рідної мови і через неї формувати толерантну особистість.

Учителя мови і літератури часто називають словесником. Утворене від праслов'янського слова «словеса» спочатку це слово означало – майстер говорити, а у XVIII столітті – красномовна людина. Усе це повною мірою підтверджує місію вчите-

ля як ритора, котрий засобами переконливого, дієвого слова підносить роль рідної мови, власним прикладом примушує турбуватися про її авторитет у демократичному суспільстві.

Важливо, аби в умовах суб'єкт-суб'єктного навчання викладач не на себе брав пояснення лінгвістично-дидактичних фактів, явищ, понять, а стимулював студентів самостійно міркувати, логічно мислити, доходити висновків [6, с. 7].

Актуальною проблемою підготовки фахівця-словесника залишається єдність теоретичної і практичної підготовки, навчальної і науково-дослідницької діяльності студентів і викладачів, що в цілому забезпечує багатоаспектну готовність педагога до професійної діяльності.

Словники-довідники з культури мови найчастіше містять лексичні, морфологічні та інші норми української літературної мови, подають труднощі слововживання. Деякі з них видані у формі посібника, а не словника, у них подано широкі коментарі, наприклад: Чак Є. Д. «Складні випадки вживання слів» (1984); Антоненко-Давидович Б. «Як ми говоримо» (1991).

Логічний зв'язок між поняттями: *культура мислення – культура мовлення – правильність мовлення – мовна норма – мовнокомунікативна компетентність* – підтверджує теза М. Пентилюк: «Опанування норм сприяє підвищенню культури мови, а висока мовна культура є свідченням культури думки. Щоб говорити і писати правильно, треба добре знати всі розділи мовної системи» [3, с. 16].

Саме словники фіксують мовні норми, що визначає цінність цих видань для професійної підготовки майбутнього вчителя-словесника. Словники виконують інформативну та нормативну функції: вони універсальні інформаційні джерела для розуміння того чи того явища та найпевніша консультація щодо мовних норм.

Далекими попередниками словників вважають так звані глоси, тобто пояснення значення окремих слів без відриву від тексту, на полях і в текстах давніх рукописних книг. Традицію пояснювати незрозумілі і малозрозумілі слова за допомогою

гос давньоруські книжники успадкували від візантійських та старослов'янських.

Збірники глос – глосарії – були першими і найдавнішими словниковими працями. Найстаріший глосарій кількістю в 174 слова знайдено в Кормчій книзі (1282). До другої половини XVI ст. глосарії – основний вид лексикографічної праці. У Пересопницькому Євангелії (1556–1561) налічується близько 200 глос. Глоси були матеріалом для перших давньоукраїнських словників.

Видатний поет і вчений М. Рильський, підкреслюючи важливість словників, писав: «Не бійтесь заглядати у словник: / Це пишний яр, а не сумне провалля; / Збирайте, як розумний садівник, / Достиглий овоч у Грінченка й Даля».

Усі словники поділяються на 2 типи: енциклопедичні й лінгвістичні. Це залежить від їхнього призначення та характеру пояснення слів. Енциклопедичні словники подають характеристику предметів, явищ, історичних подій, наукових понять, відомості про видатних політичних діячів, провідних учених, про населені пункти, країни тощо. Енциклопедичні словники є загальні і галузеві. Саме останні виконують важливу роль в оволодінні студентами термінологією з обраного фаху, оскільки вони систематизують знання з певної галузі науки, техніки тощо. У лінгвістичних словниках уміщена інформація про слова. Оскільки слово може пояснюватися з різних поглядів (з погляду властивого йому лексичного значення, правопису, наголошення), то існує багато видів лінгвістичних словників: тлумачні, орфографічні, орфоепічні, перекладні, фразеологічні, термінологічні, морфемні, словотворчі, іншомовних слів, діалектологічні, словники синонімів, антонімів, омонімів, паронімів тощо. Лінгвістичні словники бувають одномовні, двомовні, багатомовні. Двомовні чи багатомовні словники – це перекладні словники. Без них не обходиться жодне культурне суспільство, бо саме завдяки цим словникам стає доступною іншомовна лексика.

Серед одномовних словників найбільш вагомими є тлумачні, в яких пояснюється значення слів, подаються їхні ос-

новні мовні характеристики – граматичні ознаки, стилістичні особливості. Найповнішим тлумачним словником української мови є 11-томний «Словник української мови» (1970–1980 рр.), який містить понад 135 тисяч слів. У 2001 році вийшов «Великий тлумачний словник сучасної української мови» (укладач і головний редактор В. Бусел), реєстр якого містить близько 170 тисяч слів, але виданий він однією книгою, тому дуже зручний у користуванні. Звичайно, словникові статті в ньому надто лаконічні порівняно з 11-томним словником, проте він містить чимало слів, що ввійшли в українську мову в останні десятиліття.

За роки незалежності в Україні з'явився новий тип словників – електронні словники. Найвідомішим із них є інтегрована лексикографічна система «Словники України». Нині вже функціонує Український лінгвістичний портал (адреса сайту: <http://ulif.org.ua>), що значно полегшує роботу зі словником, адже будь-яку інформацію можна одержати за декілька хвилин. Наявні зрушення і на користь розвитку української мови: виданий чотиритомний «Етимологічний словник української мови», двотомний «Словник синонімів», а також «Енциклопедія української мови», «Атлас української мови» у трьох томах тощо.

Незважаючи на те, що за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року за експертними оцінками українську мову вважали рідною 85,2% населення України, у фондах Національної бібліотеки України імені В. Вернадського книг українською мовою, україномовних праць, які видаються щорічно, налічується лише 25–30 відсотків.

Філолог повинен володіти вміннями здобувати інформацію з різних джерел, переробляти її відповідно до завдань навчального процесу. З-поміж таких джерел об'єктом для дослідницької діяльності студентів є словники.

Наводимо приклади завдань з метою розвитку критичного мислення студентів-філологів.

Завдання 1. Прокоментуйте тлумачення поняття «культура мовлення» у контексті формування професійної компе-

тентності вчителя-словесника. Пригадайте типові недоліки учнівського мовлення, запропонуйте цікаві завдання щодо уникнення їх у майбутньому.

Завдання 2. Наведіть приклади того, як держава захищає національну мову в Польщі, Ізраїлі, Франції, в інших країнах. Чому до сьогодні українська мова в Україні потребує захисту?

Завдання 3. Укладіть словник-порадник бажаних і небажаних словосполук для використання у науковому тексті вашого майбутнього фаху. Допоміжне джерело: *Російсько-український словник наукової термінології : суспільні науки / уклад. : І. Ф. Андреш, С. А. Воробйова, М. В. Кравченко та ін. Київ : Наукова думка, 1994. 600 с.*

Завдання 4. Запишіть 10 термінів з майбутнього фаху на правила вживання знака м'якшення, поясніть їх лексичне значення, скориставшись ВТСУМ (*Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.*), зробивши бібліографічний опис, зазначивши сторінку.

Завдання 5. Випишіть зі словника 10 термінів іншомовного походження (відповідно до фаху). З'ясуйте їх значення. Доберіть українські відповідники. Уведіть у контекст.

У контексті формування духовно багатой мовної особистості здобувача вищої освіти важливе використання не лише фахових словників, а й словника крилатих висловів біблійного походження. Філологи знають А. П. Коваль як автора підручника зі стилістики української мови, монографії «Науковий стиль. Структура наукового тексту», «Хорватсько-українського словника», укладеного у співавторстві з професором А. Менац (м. Загреб), та книжки «Крилаті вислови в українській літературній мові» у співавторстві з професором В. В. Коптіловим.

А. П. Коваль зібрала крилаті вислови біблійного походження не в алфавітному порядку, а в такій послідовності, в якій вони вжиті у Біблії, так що читач матиме змогу уявити, як побудовано Біблію, яким є зміст і стиль викладу кожної частини. У висловах фіксуються зміни у змісті й формі, які відбули-

ся за час їх існування в українській мові; усі наявні значення висловів ілюструються цитатами з творів українських письменників[1].

У кожній літературній мові крилаті слова – це культурний фонд нації. Спочатку крилаті слова потрапляють у мову людини як її пасивний запас: вона знає (приблизно), що означають ці слова і (дуже приблизно) про їхнє походження. Але щоб крилате слово стало надбанням людини, увійшло в активний словник, вона мусить точно знати, звідки слово прийшло, що воно означає там – у своєму рідному контексті – та як його можна доречно і влучно вжити у власному мовленні [1, с. 9].

Важливо розуміти той історично-культурний дискурс, у якому виник той чи той вислів, його значення й актуальність для навчально-виховного процесу. Наприклад, коли вживають вислів **«кимвал брязкаючий»** (Перше послання апостола Павла до коринтян, 13:1), мають на увазі щось велике, гучне, але порожнє і безплідне; так можна сказати про голосні, гучні, пишні промови, в яких мало змісту:

– Ваша мова як *кимвал*, що *бренькає*, а ваша наука як *мідь*, що *гуркотить*. Шуму багато, а добра нема (І. Ф р а н к о).

Чи не найвідомішим є вислів **«спочатку було Слово»**. Так починається Євангеліє від Івана: «Споконвіку було Слово, а Слово в Бога було, і Бог було Слово. Воно в Бога було споконвіку. Усе через Нього повстало, і ніщо, що повстало, не повстало без Нього» (Іван, 1:1–3).

У ті часи, коли писалося Євангеліє від Івана, вчення про логос було відоме й поширене; ним просякнуті учення таких філософів, як Платон, Арістотель, Філон Александрійський. В автора четвертого Євангелія *логос*, *слово* ототожнюється з Ісусом Христом: адже він Син Божий, а значить, і є втіленням Бога на землі. У переносному значенні вислів найчастіше стосується мови, слова, яким надається дуже важливе значення.

Отже, словники є джерелом інтелектуального розвитку, формування професійної компетентності. Використання їх у навчальному процесі підвищує фахову культуру мовлення, зокрема оволодіння правилами правопису, вимови, наголо-

шення, семантично точного і стилістично доречного вибору слова з граматично та стилістично правильною його сполучуваністю.

Література:

1. Коваль А. П. Спочатку було Слово: крилаті вислови біблійного походження в українській мові. Київ : Либідь, 2001. 312 с.
2. Кочан І. Словник-довідник із методики викладання української мови. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. 306 с.
3. Пентилюк М. І. Культура мови і стилістика : пробний підручник [для гімназій гуман. профілю]. Київ : Вежа, 1994. 240 с.
4. Семеног О. М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури : монографія. Суми : ВВП «Мрія-1», 2005. 404 с.
5. Струганець Л. В. Культура мови : словник термінів. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2000. 88 с.
6. Хом'як І. Розвиток критичного мислення у студентів-філологів. *Українська мова і література в школі*. 2019. № 1. С. 2–8.